

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ГІРСЬКИЙ БОГДАН ОРИСЛАВОВИЧ

УДК 342.951

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ГОЛОВИ СУДУ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Тернопіль – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Тернопільському національному економічному університеті.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Гречанюк Сергій Костянтинович,
Департамент з питань виконання кримінальних
покарань, в.о. начальника

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Галай Андрій Олександрович,
Національне агентство з питань запобігання корупції,
заступник керівника департаменту – керівник
управління стратегічного аналізу з питань запобігання
корупції

кандидат юридичних наук
Терещук Галина Андріївна
Тернопільський національний економічний університет
доцент кафедри конституційного, адміністративного та
фінансового права

Захист відбудеться «24» липня 2020 року о 9-30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.04 у Тернопільському національному економічному університеті за адресою: 46009, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46009, м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розісланий «24» червня 2020 року

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С. В. Банах

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Утвердження України як правової держави, а також як надійного партнера у відносинах з міжнародними інституціями, інвесторами, правоохоронними структурами вимагає існування ефективної судової системи, яка б безсторонньо, на засадах верховенства права та справедливості забезпечувала відправлення правосуддя. На цьому наголошують усі без винятку авторитетні міжнародні організації. Проте Україна і сама, як держава, що прагне мати сталий правовий порядок, усвідомлює необхідність системного удосконалення судової системи з метою запровадження нових високих стандартів правосуддя, швидких та справедливих процесуальних дій, підвищення авторитету суддівської гілки влади та відновлення довіри до неї. Поряд із необхідністю формування нових процесуальних стандартів здійснення правосуддя, нагальним та важливим є питання якісного адміністрування процесів, що відбуваються в суді як органі, який виконує важливу державну місію. У контексті цього, не менш важливими ніж процес здійснення правосуддя є внутрішньо - організаційні процеси, які відбуваються у судовій установі. Ключову роль у їхньому забезпеченні відіграє діяльність голови суду, який є одночасно суддею і менеджером, який за допомогою системи адміністративних повноважень забезпечує сталі організаційні взаємозв'язки між суддями, персоналом судів задля досягнення мети правосуддя, а також контролює забезпечення інших управлінських процедур, які прямо або опосередковано пов'язані з необхідністю функціонування судової установи. Таким чином, важливість наукових досліджень проблематики адміністративно-правового забезпечення управлінської діяльності голови суду зумовлена складністю його ролі в системі правосуддя, а також існуванням нагальної необхідності комплексного пошуку шляхів удосконалення та розвитку правових та організаційних аспектів його діяльності. Слід також зауважити, що від ефективності та професіоналізму голови суду напряду залежить якість роботи суду як інституції та колективу суддів та інших працівників суду. Тож, актуальність цієї роботи обумовлена: по-перше, необхідністю подальшої наукової розробки питань адміністративно-правового забезпечення функціонування судової гілки влади; по-друге, важливістю аналізу адміністративно-правового статусу голови суду як ключового управлінця в судовій системі; по-третє, потребою системного дослідження комплексу управлінських процедур та повноважень голови суду; по-четверте, нагальністю формування шляхів покращення управлінської діяльності голови суду шляхом розробки науково-теоретичних та практичних пропозицій актуальних та важливих для судового управління.

Додаткової актуальності темі надає недостатня увага з боку науковців до наукових розробок цього питання. Проблематика адміністративно-правового забезпечення діяльності голови суду пов'язана із системою наукових досліджень питань діяльності суду як органу влади, управлінських процесів в судовій системі, процесуальних аспектів організації правосуддя. Так, теорія

адміністративного права представлена в роботі через аналіз наукових робіт таких вчених як В. Б. Авер'янов, Д. М. Бахрах, В. М. Бевзенко, Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, І. П. Голосніченко, Р. А. Калюжний, Л. В. Коваль, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, В. І. Курило, Р. С. Мельник, Н. Р. Нижник, О. І. Остапенко, Т. О. Проценко, О. П. Рябченко, С. Г. Стеценко, В. К. Шкарупа, та інші.

Варто особливо відзначити дисертаційні роботи Обрусної С. Ю. «Адміністративно-правові засади реформування судової системи України» (на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07), (Харків, 2011); Мащука В. Ю. «Адміністративно-правове забезпечення функціонування апаратів судів загальної юрисдикції» (на здобуття наукового ступеню кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07), (Дніпро, 2014); Шкіля М. В. «Адміністративно-правова охорона правосуддя в Україні» (на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07), (Київ, 2012) та інших.

Важливим напрямом наукових розробок є праці вчених, які піднімали у своїх роботах питання судового управління, а також адміністрування роботи суду. Це, зокрема праці таких авторів, як В. Ф. Бойко, В. Т. Кривенко, О. М. Коротун, М. І. Козюбра, Р. О. Куйбіда, В. Т. Маляренко, В. В. Онопенко, Д. М. Притика, В. С. Стефанюк, А. А. Стрижак та ін.

Разом з тим, проблематику адміністративно-правового забезпечення управлінської діяльності голови суду в сучасній адміністративно-правовій науці розкрито фрагментарно та на рівні самостійного монографічного дослідження не досліджено. Тому, потреба формування науково-методологічних основ правового забезпечення якісних регуляторних процесів у діяльності суду його головою з одного боку, та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення правового забезпечення управлінської роботи голови суду, - з іншого, обумовлює актуальність теми цього дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до п. 4 розділу 3 Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (Схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015); п. 5 розділу 7 Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 роки, схваленої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає у тому, щоб спираючись на досвід зарубіжних країн, положення правових норм, наукових напрацювань, розкрити ключові положення адміністративно-правового забезпечення управлінської діяльності голови суду, а також сформулювати шляхи його удосконалення та покращення.

Мета дослідження зумовила необхідність постановки та розв'язання таких наукових завдань:

- вивчити зарубіжний досвід правового регулювання діяльності голови суду;
- визначити загальнотеоретичні аспекти управлінської діяльності голови суду;
- охарактеризувати елементи адміністративно-правового статусу голови суду;
- проаналізувати правове регулювання адміністративної діяльності голови суду;
- розкрити особливості управлінських рішень в адміністративній діяльності голови суду;
- здійснити системний аналіз змісту та характеристику адміністративних повноважень голови суду;
- надати характеристику контрольним повноваженням голови суду;
- визначити шляхи удосконалення правових та організаційних засад діяльності голови суду.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку з адміністративно-правовим забезпеченням функціонування судів в Україні.

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення управлінської діяльності голови суду в Україні.

Методи дослідження. Основою роботи є узагальнення, положення та висновки теорії пізнання. Ключовою ідеєю формування структури дисертаційної роботи була системна характеристика різних аспектів адміністративно-правового забезпечення діяльності голови суду як посадової особи, на яку покладено обов'язки налагодження ефективної роботи суду як інституції, що виконує важливе державне завдання. Наукове дослідження проведено із застосуванням таких методів: формально-догматичного, соціологічного, порівняльно-правового, статистичного, системно-структурного аналізу, прогнозування, а також деяких інших.

Ключові теоретичні аспекти організації управління в суді, правовий статус голови суду, адміністративні процедури, визначення різних понять та категорій, які були сформульовані в роботі розглянуто та зроблено за допомогою формально-догматичного методу (п.п. 1.2., розділ 2.). Порівняльно-правовий метод використано для співставлення практики визначення та реалізації правового статусу голови суду в деяких зарубіжних країнах та Україні (п.п. 1.1.). За допомогою методу системно-структурного аналізу в роботі аналізується практика сучасної роботи судових установ, а також адміністративні зв'язки голови суду в контексті здійснення ними управлінських та контрольних повноважень (п.п. 2.3., розділ 3). За допомогою статистичного та соціологічного методів в роботі аналізується сучасний стан здійснення правосуддя в контексті спрямування ключових проблем в організації роботи судів та напрямків їхнього вирішення (п.п. 1.2., п.п. 2.1.–2.2.). Метод прогнозування застосовано для формування власного уявлення про потенціал

запропонованих змін до законодавства, що розроблені в результаті проведеного дослідження (розділ 3).

Теоретичною основою для розробки питань, що стали предметом наукового дослідження, стали праці з теорії управління, менеджменту, адміністративного права та процесу, адміністративної діяльності, організації судової влади та здійснення правосуддя, а також інших галузей.

Емпіричну базу дослідження склала практика функціонування судів України, дані офіційної статистичної інформації щодо практики здійснення судочинства в Україні, внутрішньоорганізаційної діяльності в судах, організації управлінських процесів в судовій системі.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним монографічним дослідженням адміністративно-правового забезпечення управлінської діяльності голови суду в Україні. Наукова новизна полягає в таких результатах:

уперше

– голова суду визначається як посадова особа, що наділена владно-розпорядчими повноваженнями в результаті призначення або обрання із числа осіб судового корпусу, в окремих випадках знаних правників (в тому числі науковців), виконує процесуальні та адміністративні функції спрямовані на забезпечення, координацію, контроль в процесі організації роботи відповідного суду в рамках національної системи судів або ж міжнародних (регіональних) судів, якщо Україна має своє представництво у їх складі;

– судове управління розглядається як елемент адміністративно-правового статусу голови суду є діяльністю (адмініструванням), спрямованою на упорядкування та корегування внутрішньоорганізаційних процесів в суді з метою забезпечення сталої та ефективної його роботи для забезпечення основної функції судової влади – правосуддя;

удосконалено

– визначення правосуддя, під яким запропоновано розуміти комплексне владне явище, що полягає у реалізації специфічної та головної функції судів – розгляду справ різних галузевих категорій по суті з метою встановлення об'єктивної істини;

– підходи до визначення та структурування адміністративно-правового статусу голови суду, який повинен складатися з таких елементів: визначені у законодавстві, завдання та цілі діяльності голови суду; порядок обрання суддів на адміністративні посади; повноваження голови суду; відповідальність та звільнення суддів з адміністративних посад, при цьому зауважено, що адміністрування головою суду призначене забезпечити усі умови для належного відправлення правосуддя, своєчасного та об'єктивного розгляду справ у суді, сприяти підвищенню авторитету суду шляхом комунікації із суспільними інституціями, високому професіоналізму працівників апарату суду тощо;

– визначення функцій управлінської діяльності голови суду, під якими запропоновано розуміти ключові напрями адміністрування різних процесів в

конкретно взятому суді, що спрямовані на забезпечення системної та ефективної роботи щодо досягнення мети системи правосуддя;

- поняття джерел адміністративно-правового регулювання управлінської діяльності голови суду і запропоновано розуміння її як системи нормативно-правових актів, що визначає систему функцій та повноважень голови суду, спрямованих на упорядкування та корегування внутрішньоорганізаційних процесів в суді з метою забезпечення сталої та ефективної його роботи для забезпечення основної функції судової влади – правосуддя;

- класифікація та виокремлення ключових блоків повноважень голови суду, шляхом виділення процесуальних повноважень, що впливають із загального правового статусу судді; управлінських (адміністративних) повноважень що прямо визначених законодавством, а також повноважень, що прямо не передбачені законодавством, але органічно впливають із двох попередніх.

дістало подальшого розвитку

- аналіз та розгляд досвіду таких країн як Болгарія, Молдова, Білорусія, Грузія, Німеччина, у результаті чого зроблено ряд висновків, спрямованих імплементацію кращих закордонних практик в частині правового регулювання статусу та діяльності голів судів, а також актуальних переваг вітчизняної судової системи, які позитивно відрізняють її від судових систем інших країн;

- розгляд змісту діяльності судді в результаті чого було зроблено узагальнене твердження про те, що правосуддя не є виключним її видом, а інші функції судової діяльності (наприклад, контрольна) обумовлюють спеціальні обов'язки суддів, а отримання ними адміністративних повноважень передбачає поєднання професійно-компетентної діяльності (щодо розгляду конкретних справ) з організаційно-управлінською;

- аналіз правового забезпечення управлінської діяльності голови суду, яке передбачає наділення голови суду функціями та повноваженнями щодо організації роботи відповідного суду (адміністрування), шляхом їх закріплення у нормах права, скоординовані єдиною системою принципів та сформовані у цілісну систему;

- розподілення нормативно-правових актів, що регулюють управлінську діяльність голови суду на 4 блоки: 1) міжнародні нормативно-праві акти (теж неоднорідні за своїм складом), 2) система національного законодавства та підзаконних нормативно-правових актів, 3) локальні (спеціальні) нормативні акти органів суддівського самоврядування та керівного складу судів, 4) судові прецеденти та рішення Конституційного Суду України;

- розгляд поняття та правової та адміністративно-процедурної природи управлінського рішення голови суду вважається владний вплив формалізований у певний нормативний вираз, яким визначаються ключові заходи необхідні для якісного адміністрування судом як особливої державної інституції на яку покладено здійснення правосуддя.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені у роботі положення, висновки, пропозиції та рекомендації були використані у:

- науково-дослідній сфері – для подальших наукових розробок адміністративно-правового забезпечення судової системи (довідка про впровадження Тернопільського національного економічного університету від 19 вересня 2019 р.);

- правотворенні – сформульовано висновки, пропозиції та рекомендації, що є актуальними в удосконаленні нормативно-правових актів, що регулюють управлінську діяльність голови суду;

- правозастосуванні – у практичній діяльності персоналу судів та удосконалення навичок управлінської діяльності у цій сфері (довідка про впровадження від 19 вересня 2019 р., Тернопільського апеляційного суду);

- навчальному процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право та процес», «Адміністративна діяльність правоохоронних органів», «Правові інституції» (довідка Тернопільського національного економічного університету від 19 вересня 2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Викладені в науковій роботі положення, що виносяться на захист, є результатом самостійної праці автора дисертації. Наукові ідеї та розробки, які належать співавторам опублікованих праць, у дисертаційному дослідженні не використовувались. Особистий внесок до опублікованих колективних наукових праць пропорційний кількості співавторів.

Апробація результатів дослідження. Дисертаційне дослідження виконано і обговорено на кафедрі конституційного, адміністративного та фінансового права Тернопільського національного економічного університету. Теоретичні та прикладні положення та висновки дисертації обговорювались на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах. Основні з них такі: міжвузівський круглий стіл «Національна поліція та Національна гвардія у контексті реалізації Національної стратегії у сфері прав людини» (Київ, 08 грудня 2016 року); II міжнародна науково-практична конференція «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (м. Тернопіль, 21–22 квітня 2017 року); міжнародна конференція «Тенденції реформування правової системи України і країн світу: правовий, психологічний та соціокультурний аспекти» (Тернопіль, 12 листопада 2019 року).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації опубліковано в дев'яти наукових публікаціях, з яких: 6 статей – у вітчизняних фахових, а також зарубіжних наукових періодичних виданнях та виданнях, які індексуються в зарубіжних науково-метричних базах; 3 тез – у матеріалах наукових конференцій, семінарів, круглих столів.

Структура роботи. Дисертація складається з анотації, змісту, вступу, трьох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 201 сторінка, з яких

основний текст – 174 сторінок, список використаних джерел – 19 сторінок (183 найменування), 2 додатки на 4 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, вказано на її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, охарактеризовано основні методи дослідження. Визначено його мету, завдання, об'єкт і предмет, сформульовано положення, що містять наукову новизну, висвітлено практичне значення одержаних результатів, наведено дані про апробацію результатів дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові аспекти управлінської діяльності голови суду» складається з двох підрозділів.

Підрозділ 1.1. «Правовий статус голови суду: зарубіжний досвід» присвячено аналізу зарубіжного досвіду таких країн як Болгарія, Молдова, Білорусія, Грузія, Німеччина.

Наприклад, аналізуючи повноваження голів судів в Республіці Болгарія, зазначається, що статус голови суду поєднує в собі функції та повноваження як безпосередньо голови суду, так і керівника апарату, оскільки здійснюється загальне керівництво діяльністю апарату суду. Такий дуальний підхід створює додаткове навантаження на голову суду (при цьому частину управлінських функцій може виконувати особа, яка має належні організаторські здібності, хоча не обов'язково має бути суддею) і водночас створює необмежений вплив на суддів на інших працівників суду. Проаналізувавши болгарську судову систему та відповідне законодавство, відмічається значний рівень централізації у судовій гілці влади, а також вплив Президента країни на судову гілку влади, враховуючи порядок призначення голів вищих судів в цій країні. З огляду на це, вказується на значно демократичніший підхід українського законодавця до цього питання і щодо термінів перебування на посаді (практично вдвічі менший строк голова суду може перебувати на керівній посаді в Україні, порівняно з Болгарією, що мінімізує корупційні ризики), і щодо процедури та суб'єктів призначення голів на ці посади.

Проаналізувавши правовий статус голів судів в Республіці Білорусь, відзначається його схожість зі статусом голови суду в Російській Федерації з такою ж роллю Президента у формуванні судової гілки влади та досить умовною незалежністю цієї гілки влади від інших, зокрема виконавчої. Проаналізувавши елементи правового статусу голови суду в Польщі, зауважується, що в законодавстві цієї країни досить детально прописаний правовий статус голів судів, особливо щодо повноважень порядку призначень на кожному рівні судової системи, хоча є відчутний вплив виконавчої гілки влади на судову владу (через Міністра юстиції), що теж є небажаним у світлі забезпечення принципу самостійності трьох гілок влади і незалежності у прийнятті рішень, особливо у публічно-правових відносинах.

Проаналізувавши грузинський досвід призначення голів судів на посади та їх повноваження, відзначається позитивна тенденція до максимального наближення до принципу незалежності судової влади, тобто голови суддів призначаються незалежним органом Вищою Радою юстиції, який не належить до жодної з гілок влади з числа суддів цих судів. Також перевагами є те, що: правовий статус чітко прописаний в спеціальному органічному законі про загальні суди; судді обираються парламентом більшістю від повного складу, що мінімізує суб'єктивний фактор при призначенні на посаду суддів. З іншого боку, недоліками є здійснення розподілу справ, віднесених за підсудністю до відповідного суду, задля уникнення «ручного» вирішення конкретної справи конкретним суддею.

Підводячи підсумки здійсненого аналізу німецької моделі судової влади у частині призначень суддів та голів судів, можемо констатувати непрозорість обрання на посаду як самих суддів, так і голів судів, оскільки цей процес надто заполітизований з мінімальною роллю громадськості. Також недоліком можна вважати те, що не встановлені чіткі критерії до посади голови суду (окрім тих, які встановлені Конституцією Німеччини) і немає чітких обмежень щодо строку перебування посаді (теоретично одна і та ж особа може займати посаду голови суду понад 25 років), що, на думку автора, вкрай негативно впливає на діяльність суду та всієї судової системи.

У підрозділі 1.2. «Теоретичні аспекти управлінської діяльності голови суду» зауважується, що проведення в Україні реформи системи правосуддя, поряд із процесуальними, інституційними та засадничими основами, повинна забезпечувати формування ефективної системи управління, що повинна бути запроваджена задля створення, науково обґрунтованої системи раціонального використання усіх наявних у розпорядженні голови суду засобів та ресурсів.

Автор не підтримує позицію деяких вчених про те, що ефективна судова реформа може відбутись без руйнування вже сформованих правовідносин у сфері функціонування системи органів юстиції та правопорядку. Незворотній процес реформи кримінальної юстиції вимагає повного перезавантаження взаємовідносин різних правоохоронних та правозахисних інституцій.

Адміністрування судових процесів, персоналу судів, раціональне застосування усіх інтелектуальних, матеріальних та організаційних засобів є гарантією якісного та сталого функціонування системи правосуддя. Величезну роль в цьому відіграє професіоналізм та управлінська майстерність голови суду як судді та менеджера. Адміністрування різних процесів в суді передбачає екстраполяцію законів та правил управління на сферу здійснення правосуддя, що обумовлює існування теоретичної категорії «судове управління»

Розділ 2 «Правова характеристика діяльності голови суду як суб'єкта управлінського впливу» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Адміністративно-правовий статус голови суду» зазначається, що у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» окремо

регламентуються статуси голови суду (його заступника) залежно від інстанційної приналежності суду. Завдання судового управління головою суду не окреслені у спеціальному законодавстві України.

У підрозділі аналізуються питання пов'язані з адміністративно-правовим забезпеченням діяльності голови суду, зокрема здійснюються співставлення діяльності голови як управлінця і як слідчого судді. Робиться, зокрема, висновок, що можливість призначення голови суду слідчим суддею негативно впливає на якість та ефективність усіх напрямів його професійної діяльності у зв'язку з перевантаженням.

Посада голови суду передбачає виконання адміністративних повноважень та здійснення представницьких функцій і в той же час не надає права керівництву суду втручатися в роботу суддів. Голова суду – це перший серед «рівних», єдиним реальним важелем його «впливу» на суддів має бути лише авторитет і повага. Організаційне керівництво з боку голови суду має забезпечувати всебічне досягнення мети правосуддя та завдань, покладених на суд, з урахуванням суворого дотримання принципу незалежності суддів та підкорення їх лише закону. Голові ж суду достатньо мати важелі впливу на діяльність керівника апарату, завдяки яким він зможе контролювати ефективність усього апарату суду. Підбір персоналу до апарату суду не повинен належати до повноважень голови суду. Законодавець раціонально звільнив голову суду від тих функцій, які можна покласти на керівника апарату, з тією метою, аби голова суду мав можливість здійснювати основну функцію – відправляти правосуддя.

Адміністрування судової установи потребує багато часу та вимагає докладання чималих зусиль. Урахувавши це, законодавець передбачив, що голова суду та його заступник можуть мати менше навантаження щодо розгляду судових справ. Цілковита диспозитивність щодо визначення коефіцієнта навантаження голови суду та його заступника створює можливості для зловживання вказаним правилом недобросовісними суддями, а тому пропонується встановлення нижньої межі таких коефіцієнтів.

Адміністративно-правовий статус голови суду включає широке коло структурних елементів, з яких далеко не всі врегульовані спеціальним законодавством. Подекуди норми про статус голови суду та його заступника мають фрагментарний характер, хоча також відмічається прогресивний підхід законодавця до багатьох аспектів його повноважень, процедури призначення та звільнення тощо.

У підрозділі 2.2. «Правове забезпечення управлінської діяльності голови суду» зауважується, що питання правового забезпечення управлінської діяльності голови суду досить широке з огляду на кількісний та функціональний чинники.

Правове забезпечення складає собою конгломерат джерел права різних за багатьма критеріями та природою, проте з огляду на предмет дослідження,

ключовими для аналізу були обрані міжнародні нормативно-праві акти; система національного законодавства; локальні (спеціальні) нормативні акти органів суддівського самоврядування та керівного складу судів; судові прецеденти та позиції суду конституційної юрисдикції.

На думку автора, в Україні сформована достатня система законодавчих та підзаконних нормативних актів, покликаних забезпечити управлінські повноваження голови суду, у відповідності до вимог міжнародних стандартів та вітчизняної суддівської практики і в сучасних реаліях більше потребує усунення існуючих колізій та прогалин, а також удосконалення адміністративно-правових механізмів реалізації норм. Особливостями правового забезпечення управлінської діяльності голови суду є те, що його система узагальнює норми, які врегульовують адміністративні процедури, необхідні для ефективного та якісного забезпечення упорядкування функціонування підрозділів суду та суддів у поєднанні із положеннями процесуальних кодексів, які визначають основу та спрямованість судової діяльності та судового менеджменту.

У підрозділі 2.3. «Управлінські рішення в адміністративній діяльності голови суду» зауважується, що різниця між адміністративною діяльністю у сфері правосуддя і самого правосуддя полягає у тому, що призначення першої обумовлюється сукупністю адміністративних процедур, організаційних заходів, необхідних для якісного функціонування суду як інституції, натомість змістом її функціонування і є правосуддя.

Адміністративна діяльність голови суду пов'язана з визначенням і здійсненням ним системи адміністративних процедур, спрямованих на упорядкування внутрішньо організаційних процесів у конкретно взятому суді за допомогою виконавчо-розпорядчих, індивідуально-владних рішень, що надані йому в межах управлінської компетенції з метою забезпечення ефективного функціонування суду та здійснення якісного правосуддя в ньому.

Управлінські рішення голови суду на думку автора можна класифікувати наступним чином:

- за нормативним виразом та закріпленням (накази та розпорядження);
- за об'єктом впливу: працівники апарату суду, керівництво суду, судді;
- за формою вираження: письмові, усні, протокольні;
- за періодом дії: постійні, тимчасові, разові, триваючі;
- за важливістю вирішення питань: стратегічні, оперативні, індивідуальні;
- за характером впливу: організаційно-розпорядчі, адміністративно-господарські, кадрові, дисциплінарні тощо;
- за змістом інформаційного супроводження та наповнення: аналітичні, інформативні, вказівні, консультативні;
- за змістом управлінського процесу: контрольні, комунікативні, упорядковуючі.

Розділ 3 «Управлінські повноваження голови суду» складається з двох підрозділів.

Аналіз проведений у підрозділі 3.1. «Зміст та характеристика адміністративних повноважень голови суду» свідчить про існування розподілу повноважень з питань управління (адміністрування) судом між головою, з'їздом та керівником апарату суду.

Повноваження голови суду обумовлені характером суспільно-політичних відносин. Саме виходячи із потреб суспільства та держави, рівня розвитку правової культури та правової свідомості, сформовано завдання та функції, які покладено на суди, а також формується національне законодавство.

Виокремлено три основні блоки у повноваженнях голови будь-якого суду, згідно з якими виокремлюємо і потребу у правовому забезпеченні цих блоків:

- процесуальні повноваження, впливають із загального правового статусу судді;
- управлінські (адміністративні) повноваження що прямо визначено законодавством;
- повноваження, що прямо не передбачені законодавством, але органічно впливають із двох попередніх.

Проведення порівняльного аналізу статей 6, 24, 29, 34, 39 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», в яких визначено повноваження голів різних судів свідчить про наявність базових управлінських повноважень спрямованих на забезпечення роботи суду. Найменший обсяг повноважень як правило властивий для голів місцевих судів. Проте, для кожного суду властиві відмінності у повноваженнях їх голів, виходячи із функціонального призначення суду у системі правосуддя.

У підрозділі 3.2. «Контрольні повноваження голови суду» проаналізовано контрольні повноваження голови місцевого суду, голови апеляційного суду, голови Вищого суду з питань інтелектуальної власності, голови Вищого антикорупційного суду, голови касаційного суду, голови Верховного Суду.

Серед іншого констатується, що судді, які перебувають на адміністративних посадах, є суб'єктами публічної управлінської діяльності, оскільки здійснюють адміністративні повноваження використовуючи необхідні інструменти діяльності публічної адміністрації, зокрема такі як адміністративні акти.

Аналіз змісту низки правових актів, що регулюють роботу суду, дозволив дійти висновку про те, що вони хоча містять деякі положення про обов'язок працівників суду працювати ефективно, проте не визначають критерії ефективності, в них не згадується і про відповідальність за неефективну діяльність. А тому, голова суду контролює не ефективність діяльності апарату суду, а саму діяльність цього апарату.

Визначено основні напрями контролю, що здійснюється головою суду:
1) забезпечення судового процесу; 2) документообіг; 3) аналітично-статистична

діяльність; 4) правова робота; 5) фінансова діяльність; 6) матеріально-технічне та господарське забезпечення; 7) інформаційне та комп'ютерне забезпечення.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження, були сформульовані такі ключові висновки.

1. Аналіз зарубіжного досвіду таких країн як Болгарія, Молдова, Білорусія, Грузія, Німеччина, дозволив констатувати, що кожній країні властивий ряд переваг та недоліків правового регулювання адміністративно-правового статусу голови суду. Усі вони обумовлені особливостями історичного та соціального розвитку як держави, так суспільства, рівнем правосвідомості, правової культури населення тощо. Також наголошується на суттєвому «прориві» українського законодавця у сфері комплексного врегулювання досліджуваних питань, зокрема в Україні більш повно та якісно виписані окремі аспекти, які або частково, або ж зовсім не згадані в законодавствах зарубіжних країн (це, наприклад, питання дисциплінарної відповідальності голови суду, повноваження голів суду кожного рівня судової системи, виборність голів судів суддями відповідного суду з числа суддів цього ж суду, значно менші строки головування на посаді тощо). Тому, інтегрування зарубіжних практик до вітчизняної судової системи повинно здійснюватися помірковано та виключно після глибокого розуміння необхідності та доцільності запровадження іноземного досвіду (принаймні щодо адміністративного статусу голови суду).

2. Судова реформа має стати взірцем успішної трансформації, інтеграційним фактором для системи правоохоронних органів та органів правопорядку й кримінальної юстиції та індикатором створення успішної правової держави. Адміністрування суду є однією із ключових функцій та важливим завданням голови суду, який в даному випадку поєднує компетенційні системи фахівця-професіонала, що здійснює правосуддя в суді з адміністративними навичками, повноваженнями, вміннями та досвідом.

Судове управління як елемент адміністративно-правового статусу голови суду є діяльністю (адмініструванням), спрямованою на упорядкування та корегування внутрішньо організаційних процесів в суді з метою забезпечення сталої та ефективної його роботи для забезпечення основної функції судової влади – правосуддя. Під останнім розуміється комплексне владне явище, що полягає у реалізації специфічної та головної функції судів – розгляду справ різних галузевих категорій по суті з метою установлення істини. Правосуддя визначає основний зміст діяльності судді, однак є не виключним її видом. Звичайно, що інші функції судової діяльності (наприклад, контрольна) обумовлюють спеціальні обов'язки суддів, однак отримання ними адміністративних повноважень передбачає поєднання професійно-

компетентнісної діяльності (щодо розгляду конкретних справ) з організаційно-управлінською.

3. Адміністративно-правовий статус голови суду складається з таких елементів:

- завдання та цілі діяльності голови суду, визначені у законодавстві.
- порядок обрання суддів на адміністративні посади.
- повноваження голови суду.
- відповідальність та звільнення суддів з адміністративних посад.

Адміністрування головою суду призначене забезпечити усі умови для належного відправлення правосуддя, своєчасного та об'єктивного розгляду справ у суді, сприяти підвищенню авторитету суду шляхом комунікації із суспільними інституціями, високому професіоналізму працівників апарату суду тощо. Законодавець повинен усунути прогалину, яка на даний час існує у спеціальному законодавстві, та чітко прописати цілі і завдання, які покладаються на голову суду та його заступника, у логічному взаємозв'язку із їхніми повноваженнями, які органічно із них випливають. Сьогодні правове регулювання статусу голови суду, на жаль, має фрагментарний характер, що інколи призводить до неповного розуміння у суддівських колах статусу голови суду, і, як наслідок, або до неефективного адміністрування у суді, або до перевищення своїх повноважень.

Функціями управлінської діяльності голови суду визначено ключові напрямки адміністрування різних процесів в конкретно взятому суді, що спрямовані на забезпечення системної та ефективної роботи щодо досягнення мети системи правосуддя. Таке розуміння функцій формує симбіоз адміністративної природи діяльності голови суду та вимог процесуальних норм, якими встановлені правила відправлення правосуддя.

4. Правове забезпечення управлінської діяльності голови суду передбачає наділення голови суду функціями та повноваженнями щодо організації роботи відповідного суду (адміністрування), шляхом їх закріплення у нормах права, скоординовані єдиною системою принципів та сформовані у цілісну систему.

Джерелами адміністративно-правового регулювання управлінської діяльності голів суду є система нормативно-правових актів, яка визначає систему функцій та повноважень голів суду, спрямованих на упорядкування та корегування внутрішньо організаційних процесів в суді з метою забезпечення сталої та ефективної його роботи для забезпечення основної функції судової влади – правосуддя. Система джерел виходить далеко за рамки адміністративного права, зберігаючи при цьому в собі систему форм та методів властивих саме адміністративному праву.

Весь конгломерат нормативно-правових актів розподілено на 4 блоки: 1) міжнародні нормативно-праві акти (теж неоднорідні за своїм складом), 2) система національного законодавства та підзаконних нормативно-правових актів, 3) локальні (спеціальні) нормативні акти органів суддівського самоврядування та керівного складу судів, 4) судові прецеденти та рішення Конституційного Суду України.

Ефективність роботи голови суду відображена у декількох ключових для нас моментах:

1) мінімізація ризиків корупційних правопорушень у відповідному суді, шляхом удосконалення процедур або ж ефективного використання вже існуючих (наприклад, участь у судовому засіданні в режимі відео конференції, зміни локації розташування судді), забезпечення принципу доброчесності, постійна робота щодо підвищення рівня правової свідомості;

2) удосконалення законодавства й усунення правових колізій, а саме, вирішення дуалізму у правовому статусі голови суду: поєднання процесуальних повноважень з управлінським аспектом діяльності голови суду; належне врегулювання розподілу управлінських повноважень між головою, зборами суддів та апаратом суду; по-друге належне нормативне забезпечення взаємодії голови Зборів та апарату суду у питаннях адміністрування. Вбачається доцільною практика нормативного закріплення обов'язку уповноважених суб'єктів судово-управлінської діяльності щодо погодження найбільш важливих їх дій з іншими владними учасниками у цій сфері, виконавчими органами суддівського самоврядування;

3) забезпечення незалежності суддів, як найвища гарантія ефективного судочинства;

4) максимальне дотримання принципів верховенства права та законності тощо.

5. Первинним елементом адміністративної діяльності є управлінське рішення яким визначаються ключові форми, методи та процедури, які потрібні для ефективного функціонування, саме тому необхідно детальніше зупинитись на його характеристиці та особливостях в діяльності голови суду.

Управлінським рішенням голови суду вважається владний вплив формалізований у певний нормативний вираз, яким визначаються ключові заходи необхідні для якісного адміністрування судом як особливої державної інституції на яку покладено здійснення правосуддя.

Природа управлінського рішення характеризує діяльність голови суду як керівника, менеджера, координатора адміністративних процесів, що відбуваються в суді, а також апараті суду. На відміну від інших правоохоронних органів або органів кримінальної юстиції, чи публічної адміністрації, судові інституції практично позбавлені зовнішньоорієнтованих функцій (адже їх основою функцією виступає правосуддя), тому управлінські рішення носять в першу чергу внутрішньо-організаційний зміст і спрямовані на упорядкування процесів, що відбуваються в самому суді.

6. Головою суду запропоновано розуміти посадову особу, правове положення, а в подальшому і професійна діяльність якої формується шляхом призначення або обрання із числа осіб судового корпусу, в окремих випадках знаних правників (в тому числі науковців), виконує процесуальні та адміністративні функції спрямовані на забезпечення, координацію, контроль в процесі організації роботи відповідного суду в рамках національної системи

судів або ж міжнародних (регіональних) судів, якщо України має своє представництво у їх складі.

7. Голова суду здійснює два види контролю:

– судовий контроль – здійснюється при розгляді цивільних, кримінальних, адміністративних, господарських справ, справ про адміністративні правопорушення, а також справ конституційного провадження;

– внутрішній адміністративний контроль – здійснюється шляхом виконання контрольних повноважень в межах реалізації адміністративних функцій.

Пропонується викласти ч. 1 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII від 02.06.2016 р. наступним чином: «Апарат суду – це сукупність працівників суду, які не мають статусу судді, складають штат суду і здійснюють організаційне забезпечення його роботи. Апарат суду очолює керівник апарату».

Запропоновано доповнити ч. 1 ст. 24, ч. 1 ст. 29, ч. 1 ст. 34 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII від 02.06.2016 р. пунктом 3-1 такого змісту: «вносить подання про звільнення керівника апарату суду». Додатково пропонується доповнити ч. 2 ст. 39 згаданого Закону пунктом 4-1 такого змісту: «вносить подання про звільнення керівника апарату Верховного Суду», а також ч. 6 ст. 42 даного Закону пунктом 3-1 такого змісту: «вносить подання про звільнення керівника структурного підрозділу апарату Верховного Суду, який здійснює організаційне забезпечення діяльності відповідного касаційного суду».

Пропонується ч. 2 ст. 91 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII викласти в такій редакції: «Керівники апаратів (секретаріатів) державних органів, зазначених у частині першій цієї статті, крім Керівника Секретаріату Конституційного Суду України, призначаються на посаду в порядку, визначеному законом, а керівники апаратів (секретаріатів) судів, органів та установ системи правосуддя призначаються на посаду та звільняються з неї в порядку, визначеному законом з особливостями, передбаченими законодавством про судоустрій і статус суддів».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Гірський Б. Деякі теоретичні аспекти управлінської діяльності голови суду. Актуальні проблеми правознавства. № 3 (7). 2016. С. 26–29.

2. Гірський Б. До питання створення Вищого антикорупційного суду України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 49. Т. 1. 2018. С. 115–117.

3. Гірський Б. Управлінські повноваження голови суду. Актуальні проблеми правознавства. № 4 (20). 2019. С. 61–66.

4. Гірський Б. О., Шевченко А. В. Управлінські рішення в адміністративній діяльності голови суду. Європейські перспективи. № 4. 2019. С. 119–124.

5. Гірський Б. Управлінські та контрольні повноваження голови суду. Наукові записки. Серія : Право. 2019. Випуск 7. Т. 2 Кропивницький, 2019. С. 37–42.

6. Гірський Б. Правовий статус голови суду: зарубіжний досвід. Наукові записки. Серія : Право. 2020. Випуск 8. Кропивницький, 2020. С. 29–33.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Гірський Б. О. Поняття адміністративних правовідносин в діяльності судів. Національна поліція та Національна гвардія у контексті реалізації Національної стратегії у сфері прав людини: Збірник наукових матеріалів міжвузівського круглого столу (08 грудня 2016 року) / За заг. ред. к.ю.н. М. О. Ктіторова. Київ: НАВС, 2016. С. 116–118.

8. Гірський Б. О. Управлінська діяльність голови суду. Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет, 21–22 квітня 2017 р.) Тернопіль: Економічна думка, 2017. С. 61–64.

9. Гірський Б. О. Діяльність голови суду: управлінські аспекти. Тенденції реформування правової системи України і країн світу: правові, психологічні та соціокультурні аспекти. Збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції, Європейська асоціація юридичних факультетів, Люблінський католицький університет імені Івана Павла II (Польща), Вармінсько-Мазурський університет (Польща), Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія), Національний авіаційний університет (Україна), (Тернопіль, 5–6 листопада 2019 р.), Тернопіль, Економічна думка, 2019. С. 60–62.

АНОТАЦІЇ

Гірський Б. О. Адміністративно-правове забезпечення управлінської діяльності голови суду. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 - Право). Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2020.

Дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним монографічним дослідженням адміністративно-правового забезпечення управлінської діяльності голови суду в Україні. У роботі розглянуто: зарубіжний досвід визначення правового статусу голови суду;

визначено загальнотеоретичні аспекти управлінської діяльності голови суду; охарактеризовано адміністративно-правовий статус голови суду; проаналізовано правове регулювання адміністративної діяльності голови суду; розкрито особливості управлінських рішень в адміністративній діяльності голови суду; здійснено системний аналіз змісту та характеристику адміністративних повноважень голови суду; надано характеристику контрольним повноваженням голови суду; визначено шляхи удосконалення правових та організаційних засад діяльності голови суду.

Голова суду визначається як посадова особа, правовий статус та професійна діяльність якого формується шляхом призначення або обрання із числа осіб судового корпусу, в окремих випадках знаних правників (в тому числі науковців), виконує процесуальні та адміністративні функції спрямовані на забезпечення, координацію, контроль в процесі організації роботи відповідного суду в рамках національної системи судів або ж міжнародних (регіональних) судів, якщо Україна має своє представництво у їх складі.

Ключові слова: голова суду, управління, адміністративно-правове забезпечення, правовий статус, адміністративна діяльність, управлінські рішення, повноваження голови суду.

Гирский Б. О. Административно-правовое обеспечение управленческой деятельности председателя суда. - Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 - административное право и процесс; финансовое право, информационное право. Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2020.

Диссертация является одним из первых в отечественной юридической науке комплексным монографическим исследованием административно-правового обеспечения управленческой деятельности председателя суда в Украине. В работе рассмотрены: зарубежный опыт определения правового статуса председателя суда; определено общетеоретические аспекты управленческой деятельности председателя суда; охарактеризован административно-правовой статус председателя суда; проанализировано правовое регулирование административной деятельности председателя суда; раскрыты особенности управленческих решений в административной деятельности председателя суда; осуществлен системный анализ содержания и характеристика административных полномочий председателя суда; охарактеризованы контрольные полномочия председателя суда; определены пути совершенствования правовых и организационных основ деятельности председателя суда.

Председатель суда определяется как должностное лицо, правовой статус и профессиональная деятельность которого формируется путем назначения или избрания из числа лиц судебного корпуса, в отдельных случаях известных юристов (в том числе научных), выполняет процессуальные и административные функции направлены на обеспечение, координацию, контроль в процессе организации работы соответствующего суда в рамках национальной системы судов или международных (региональных) судов, если Украина имеет свое представительство в их составе.

Ключевые слова: председатель суда, управление, административно-правовое обеспечение, правовой статус, административная деятельность, управленческие решения, полномочия председателя суда.

Hirskiy B. O. Administrative and legal support of the administrative activity of the head of the court. - Qualification scientific work on the rights of manuscripts.

Thesis for a Candidate Degree in Law in specialty 12.00.07 – Administrative law and process; finance law; information law (081 Law). Ternopil National Economic University, Ternopil, 2020.

The dissertation is one of the first in the national law science complex monographic study of administrative and legal support of the administrative activity of the head of court in Ukraine. The paper deals with: foreign experience in determining the legal status of the presiding judge; identified general theoretical aspects of the court chairman's management activity; the administrative and legal status of the presiding judge is characterized; the legal regulation of the administrative activity of the presiding judge is analyzed; peculiarities of administrative decisions in the administrative activity of the presiding judge are revealed; carried out a systematic analysis of the content and characterization of the administrative powers of the presiding judge; characterization of the supervisory powers of the presiding judge; the ways of improving the legal and organizational principles of the activity of the presiding judge are determined.

The chairman of the court is defined as an official whose legal status and professional activity is formed by appointment or election from among the persons of the judicial corps, in some cases well-known lawyers (including scientists), performs procedural and administrative functions aimed at ensuring, coordination, control in the process organization of work of the respective court within the national system of courts or international (regional) courts, if Ukraine has its representation in their composition.

Administration of lawsuits, court staff, rational use of all intellectual, material and organizational means is a guarantee of quality and sustainable functioning of the justice system. The professionalism and managerial skills of the court chairman as a judge and manager play a huge role in this. Administration of the various processes in

court requires extrapolation of laws and rules of administration to the field of justice, which determines the existence of the theoretical category of "judicial management".

The paper analyzes issues related to the administrative and legal support of the activity of the chairman of the court, in particular, comparing the activities of the chairman as a manager and as an investigating judge. In particular, it is concluded that the possibility of appointing a presiding judge to an investigating judge adversely affects the quality and efficiency of all areas of his professional activity due to overload.

The presidency presupposes the exercise of administrative powers and the exercise of representative functions and, at the same time, does not entitle the court's management to interfere with the work of judges. The administration of a judicial institution is time consuming and requires considerable effort. With this in mind, the legislator has stipulated that the presiding judge and his deputy may have less workload to hear court cases. The utter dispositive nature of determining the load factor of the presiding judge and his deputy creates opportunities for misuse of the rule by unscrupulous judges, which is why it is proposed to set a lower limit for such coefficients.

Legal support is a conglomerate of sources of law of many criteria and by nature, but in view of the subject matter of the study, international normative and legal acts were chosen as key to the analysis; system of national legislation; local (special) normative acts of bodies of judicial self-government and governing staff of courts; judicial precedents and positions of the court of constitutional jurisdiction.

In Ukraine, a sufficient system of legislation and regulations aimed at ensuring the administrative powers of the President of the Court has been formed, in accordance with the requirements of international standards and domestic judicial practice, and in current realities more needs to eliminate existing conflicts and gaps, as well as to improve the administrative and administrative mechanisms. The peculiarities of the legal support of the head of the court's administrative activity is that its system generalizes the rules governing the administrative procedures necessary to effectively and qualitatively order the functioning of the court units and judges in combination with the provisions of the procedural codes that determine the basis and focus of the court's management .

The administrative activity of the President of the court is related to the definition and implementation of a system of administrative procedures aimed at streamlining internal organizational processes in a particular court by means of executive-administrative, individual-power decisions, which are given to him within the administrative competence in order to ensure the effective functioning of the court the implementation of quality justice in it.

The powers of the presiding judge are conditioned by the nature of socio-political relations. It is on the basis of the needs of society and the state, the level of development of legal culture and legal consciousness that the tasks and functions assigned to the courts have been formed and national legislation is formed.

Judges who hold administrative positions are subjects of public administration, as they exercise administrative powers using the necessary tools of public administration activities, such as administrative acts. An analysis of the content of a series of legal acts regulating the work of the court made it possible to conclude that, although they contain some provisions on the duty of court employees to work effectively, they do not define performance criteria, they do not mention responsibility for ineffective activity. The basic directions of control exercised by the head of the court are defined: 1) ensuring the judicial process; 2) workflow; 3) analytical and statistical activities; 4) legal work; 5) financial activity; 6) logistical and economic support; 7) information and computer support.

Keywords: court chairman, management, administrative and legal support, legal status, administrative activity, administrative decisions, powers of the court chairman.

Підписано до друку 23.06.2020 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 1,0.
Зам. № А019-20. Тираж 100 прим.

Видавець та виготовлювач
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль 46009

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*

Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ»
вул. Бережанська, 2, м. Тернопіль 46009
тел. (0352) 47-58-72
E-mail: edition@tneu.edu.ua